

POSTANOWIENIE

Dnia 9 czerwca 2005 r.

Sąd Najwyższy w składzie:

SSN Zbigniew Strus (przewodniczący)

SSN Kazimierz Zawada (sprawozdawca)

SSA Andrzej Struzik

w sprawie z powództwa A. Z.

przeciwko R. Z.

o zobowiązanie do złożenia oświadczenia woli, po rozstrzygnięciu w Izbie Cywilnej na posiedzeniu jawnym w dniu 9 czerwca 2005 r., przy udziale prokuratora Prokuratury Krajowej P. W., zagadnienia prawnego przedstawionego przez Sąd Okręgowy w B. postanowieniem z dnia 17 lutego 2005 r., sygn. akt II Ca (...):

"Czy skuteczny jest zapis, którego przedmiot i wielkość określona została przez spadkodawcę w testamencie w sposób pośredni jako część ułamkowa spadku?"

odmawia podjęcia uchwały.

Uzasadnienie

M. Z., która zmarła 2 marca 2000 r., w testamencie własnoręcznym, sporządzonym 16 maja 1998 r., oświadczyła: „Ja M. Z. (...) ustanawiam jedynym spadkobiercą, wykonawcą testamentu na wypadek śmierci, mojego syna R. Z., urodz. 17.11.1952 r. w T. Równocześnie z tego majątku ustanawiam zapisy dla moich dzieci w równej części: syna J. urodz. 21.10.1950, syna R. urodz. 17.11.1952, córki A. urodz. 26.7.1954 r. i wnuczki A. urodz. 24.4.1974 r.”. Na podstawie przytoczonego testamentu Sąd Rejonowy postanowieniem z dnia 19 lipca 2000 r. stwierdził, że spadek nabył syn R. Z. w całości.

Po uprawomocnieniu się postanowienia Sądu Rejonowego stwierdzającego nabycie spadku przez R. Z., A. Z., powołując się na zapis ustanowiony na jej rzecz w testamencie M. Z. wytoczyła powództwo przeciwko R. Z. Wniosła o zobowiązanie pozwanego do złożenia w wykonaniu zapisu oświadczenia woli przenoszącego na nią udziału w wysokości $\frac{1}{4}$ we własności bliżej opisaney nieruchomości oraz ruchomościach należących do M. Z.

Sąd Rejonowy powództwo oddalił. Jego zdaniem, zapis zawarty w testamencie M. Z. jest nieważny, ponieważ nie został określony jego przedmiot.

Sąd Okręgowy rozpoznając apelację powódki, podnoszącej między innymi, że żaden przepis nie wyklucza objęcia zapisem części majątku spadkowego, nabrał wątpliwości, które znalazły wyraz w przedstawionym Sądowi Najwyższemu zagadnieniu prawnym. Według Sądu Okręgowego, możliwe są dwa rozstrzygnięcia przedstawionego zagadnienia prawnego: przyjęcie, że przedmioty, których zapis dotyczy, muszą być w testamencie wprost określone, albo uznanie, że przedmioty, których zapis dotyczy mogą być w testamencie określone za pomocą pośredniego kryterium pozwalającego w sposób nie budzący wątpliwości ustalić świadczenie należne zapisobiercy.

Sąd Najwyższy zważył, co następuje:

Według utrwalonej w orzecznictwie wykładni art. 390 k.p.c., przedmiotem zagadnienia prawnego przedstawionego Sądowi Najwyższemu do rozstrzygnięcia może być jedynie kwestia prawna budząca poważne wątpliwości, której wyjaśnienie jest niezbędna dla rozstrzygnięcia sprawy (zob. np. postanowienie Sądu Najwyższego z dnia 13 kwietnia 2000 r., III CZP 39/99, LEX nr 51656).

Przytoczone wyżej zagadnienie prawne nie spełnia tych wymagań.

Zakłada ono, że wolą M. Z. było zobowiązanie spadkobiercy do przeniesienia na każdego z wymienionych w testamencie zapisobierców określonego ułamkiem udziału w majątku spadkowym, i zmierza do wyjaśnienia, czy określenie przedmiotu zapisu w ten sposób jest wystarczające w świetle obowiązującego prawa do ustalenia świadczenia należnego zapisobiercy. Nie ta jednak kwestia jest istotna dla rozstrzygnięcia sprawy; przy tym - nie powinno budzić wątpliwości, że gdyby istotę sprawy sprowadzić do wspomnianej kwestii, określenie przedmiotu zapisu w powyższy sposób należałoby uznać za wystarczające w świetle art. 968 § 1 k.c. do ustalenia świadczenia należnego zapisobiercy.

Istotne dla rozstrzygnięcia sprawy są inne problemy.

Naprzód zagadnienie: czy określony ułamkowo udział w majątku spadkowym, a ściślej – świadczenie polegające na przeniesieniu określonego ułamkiem udziału w majątku spadkowym, może być w ogóle przedmiotem zapisu. Zagadnienie to nasuwa się w szczególności w związku z tym, że prawo cywilne tylko w niektórych ustawowo określonych sytuacjach traktuje pewne prawa majątkowe, przysługujące kilku osobom o określonym statusie, jako odrębny majątek, w którym wyróżnia udziały tych osób (majątek spadkowy, gdy jest kilku spadkobierców – 1035 k.c., majątek, który był objęty wspólnością ustawową, po jej ustaniu – art. 46 k.r.o., majątek wspólników spółki cywilnej po rozwiązaniu spółki – art. 875 k.c.). Dopuszczenie zapisu o rozpatrywanej treści prowadziłyby natomiast do powstania w majątku spadkowym udziałów nie mających wyraźnej podstawy w ustawie (zob. zwłaszcza ze względu na okoliczności sprawy art. 1035 k.c.).

Poza tym, gdyby nawet uznać świadczenie polegające na przeniesieniu określonego ułamkiem udziału w majątku spadkowym, za dopuszczalny co do zasady przedmiot zapisu, nasuwa się pytanie, czy zapis, na który powołuje się powódka nie jest w okolicznościach sprawy sprzeczny z bezwzględnie obowiązującymi normami prawa spadkowego regulującymi dziedziczenie. Pytanie to nabiera szczególnej doniosłości, jeżeli się zważy, że uznanie wbrew regułom interpretacyjnym zawartym w art. 948 i 961 k.c. postanowień testamentu M. Z. dotyczących powódki, syna J. i córki A. za skuteczne zapisy udziałów w majątku spadkowym (a więc pozycji nie obejmujących długów spadkowych) byłoby trudne do pogodzenia ze względu na zakres tych rozrządzeń z zasadą dziedziczenia, obejmującego – jak wiadomo - także nabycie długów spadkowych (art. 922 k.c.).

Mając powyższe na względzie orzeczono jak w sentencji (art. 61 § 1 ustawy z dnia 23 listopada 2002 r. o Sądzie Najwyższym, Dz. U. Nr 240, poz. 2052).